

Vetedeporten — replik III

Under rubriken "Vetedeporten" gjorde Carl Hamilton i nr 2 av årets *Ekonomisk Debatt* (s 130) ett diskussionsinlägg om det i december 1974 beslutade svenska vetebiståndet till katastrofdrabbade länder. Diskussionen fortsatte i nr 4 med repliker av Peter Svedberg (s 276) och Mårten Werner (s 282) samt svar från Hamilton (s 280, 283). Några punkter förblev oklara. Det följande syftar till att i någon mån klara upp ett par av dem.

Medförde vetedeporten ett tillskott till biståndet?

Som ett tänkbart skäl till att man gav katastrofbiståndet i form av vete i st f i form av kontanter anger Hamilton (s 131), "att man ville övervinna ett inrikespolitiskt motstånd mot u-hjälp . . . genom att göra en känslomässig koppling mellan Sveriges rikliga veteskörd och nöden och svälten i u-länderna". Men han säger att denna koppling inte hade någon betydelse för riksdagens i december fattade beslut, eftersom detta beslut "inte innebar någon ökning av budgetårets totala bistånd". Om den alls hade någon betydelse, skulle det ha varit som ett sätt att senare mobilisera ytterligare bistånd i anslutning till de resterande 200—300 tusen ton vete som beräknades bli tillgängliga under vintern och våren 1975.

Nu (i augusti 1975) kan Hamiltons framställning kompletteras med några upplysningar om vad som har hänt efter den 12 december, då riksdagen fattade sitt beslut.

I en den 30 december daterad och av statsrådet Sigurdson undertecknad skrivelse till SIDA meddelas först, att riksdagen (rskr 1974: 585) beslutat om "skyndsamma katastrofinsatser till ett värde av 100 miljoner kronor i form av vete eller andra insatser som mottagarländerna prioriterar för att förbättra sin livsmedelsförsörjning". Sedan meddelas att Kungl Maj:t bemyndigar SIDA "att

såsom en beredskapsåtgärd inköpa och ombesörja lagring av brödsäd, som skall utnyttjas enligt beslut som regeringen senare kommer att fatta". För ändamålet skulle SIDA få ta i anspråk sammanlagt 100 mkr ur två olika reservationsanslag för bistånd. Detta belopp skulle också täcka kostnaderna för lagring och transport.

Enligt upplysning från SIDA har regeringen sedan dess vid tre olika tidpunkter beslutat om utnyttjande av lagrat vete:

den 6/2 90 000 ton till Bangladesh, Indien, Moçambique, Pakistan, Somalia och Sri Lanka

den 20/2 2 000 ton till Kap Verde

den 10/4 45 000 ton till Moçambique, PRR, Somalia, Sri Lanka och Etiopien

Totala kostnaden uppgick till ca 107 mkr, alltså 7 mkr mer än de 100 mkr som omtalas i skrivelsen den 30 december. Man skulle då kunna tro, att riksdagen under sin vårsession hade anslagit ytterligare medel för vetebistånd under budgetåret 1974/75, men så är inte fallet. I stället togs de 7 miljonerna och lite därtill ur medel som SIDA redan den 28 juni 1974 hade bemyndigats att använda för bistånd i form av brödsäd (80 mkr varav 67 mkr hade tagits i anspråk under 1974).

Sålunda har, så vitt jag kan se, den av Hamilton nämnda känslomässiga kopplingen mellan veteskörden i Sverige och svälten i u-länderna inte heller under första halvåret 1975 föranlett riksdagen att bevilja något extra anslag för bistånd. Men därmed är inte sagt att vetedeporten i riksdagen var helt utan effekt. Hamilton säger själv (s 133), att den på "längre sikt" kan leda till mer u-hjälp från Sverige genom att ha ökat "medvetenheten hos många människor om den rådande orättvisa fördelningen av världens välfärd". Men den kan också ha haft en positiv effekt på kort sikt. Riksdagsbeslutet den 12 december innebar en uppmaning till regeringen om "skynd-

samma katastrofinsatser". Utan denna uppmaning hade regeringen kanske dröjt längre med att utnyttja anslagen, så att hjälpen hade kommit för sent för ännu fler människor.

Å andra sidan kan det ju hända att lika skyndsamma insatser i annan form hade varit effektivare. Beträffande den frågan hänvisar jag till diskussionen i nr 2 och nr 4 av *Ekonomisk Debatt* men också till nästa avsnitt.

Importanpassning och prisstegring

Några av Hamiltons argument (s 130—132) går ut på att bindningen av biståndet till svenskt vete är ofördelaktigt för mottagarländerna; det hade varit bättre för dem att få biståndet i form av kontanter, som de hade kunnat använda efter eget gottfinnande. Svedberg försöker däremot "visa att det inte spelat någon roll för mottagarländerna" (s 276). Ett land som får vete i st f kontanter kan nämligen begränsa sin kommersiella veteimport med motsvarande kvantitet och använda den därigenom frigjorda valutatan på ett sådant sätt att man uppnår "precis den varukombination som man hade importerat om man erhållit en fri importkredit". Senare (s 277) talar Svedberg visserligen om "praktiska svårigheter (anpassningskostnader) att omvandla biståndet" men han tycks anse att de är obetydliga när det gäller bistånd i form av vete.

"Riksdagens beslut kan emellertid", säger Svedberg (s 278), "anses irrationellt av andra anledningar. En invändning mot vetebiståndet är att dess effekt på världsmarknadspriserna på spannmål drabbar just u-länderna i en omfattning som gör att de tvingas skära ner den vanliga kommersiella veteimporten med nästan lika mycket som biståndet uppgår till. Detta gäller i varje fall så länge vetebiståndet inte kombineras med en nedskärning av spannmålskonsumtionen i de rika länderna." För ett utförligt resonemang hänvisar han till sin artikel i *Ekonomisk Debatt* nr 3 1975, där han bl a skriver [Svedberg 1975a s 176]: "Genom att SIDA köper upp och skänker vårt överskott till de svältdrabbade länderna ... ökar den samlade efterfrågan på spannmål i motsvarande grad ... Efter som utbudet är givet blir följden ofrånkomligen stigande priser på världsmarknaden."

Hur går det då om man i stället ger ett lika stort bistånd i form av kontanter? Det beror på hur mottagarländerna använder pengarna. I den mån de an-

vänder dem till inköp av vete, stiger priset på vete, och i den mån de använder dem till andra inköp kan det hända att priserna på andra varor stiger.

Låt oss nu jämföra detta fall med det där biståndet ges i form av vete. Om mottagarländerna anpassar sin kommersiella import på det sätt som Svedberg beskriver i sin replik till Hamilton, blir resultatet precis detsamma som vid kontantbistånd: de minskar sin kommersiella efterfrågan på vete just så mycket att den sammanlagda efterfrågan på vete blir lika stor som vid kontantbistånd. Därigenom frigörs valuta för import av andra varor och tjänster, och denna import blir också densamma som vid kontantbistånd. Någon skillnad i fråga om prisstegringar blir det inte.

Om mottagarländernas importanpassning däremot inte fungerar perfekt, medför vetebiståndet inte en så stor minskning av deras kommersiella efterfrågan på vete och inte heller en så stor ökning av deras efterfrågan på andra varor och tjänster. Det är därför troligt att vetepriset stiger något mer och att en del andra priser stiger något mindre än vid kontantbistånd.

Av resonemanget i detta avsnitt ska man naturligtvis inte dra slutsatsen, att bistånd är nästan verkningslöst i vilken form det än ges, eftersom det "äts upp" av prisstegringar. Om biståndet finansieras med skatter, kan man hoppas att det minskar efterfrågan i givarländerna, så att verkningarna av efterfrågeökningen i mottagarländerna till stor del upphävs och nettoeffekten på priserna blir obetydlig. Beträffande denna fråga behövs emellertid mer forskning och diskussion. Svedbergs artikel är ett intressant bidrag.

Professor *Harald Dickson*
Göteborgs universitetet

Referenser

- Hamilton, C., [1975], "Vetedebatten", *Ekonomisk Debatt*, årg 3, nr 2
Svedberg, P., [1975], "Vetedebatten — replik I", *Ekonomisk Debatt*, årg 3, nr 4
— [1975a], "Livsmedelskrisen och i-ländernas kostvanor", *Ekonomisk Debatt*, årg 3, nr 3
Werner, M., [1975], "Vetedebatten — replik II", *Ekonomisk Debatt*, årg 3, nr 4